

อักษรไทยสมัยสุโขทัย

🕒 **นำเสนอเมื่อ** 3 ม.ค. 2551

อักษรไทยสมัยสุโขทัย โดย นางวิไลวรรณ ขนิษฐานันท์

ภาษาเขียนของคนไทยเกิดขึ้นหลังจากที่คนไทยสร้างเมืองของตนเองขึ้นแล้ว คือ สุโขทัย เมื่อปี พ.ศ. ๑๘๑๖ พ่อขุนรามคำแหง กษัตริย์องค์ที่ ๓ ของเมืองสุโขทัย ทรงจารึกเรื่องตัวหนังสือไทยไว้ในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ตอนหนึ่งว่า

เมื่อประมาณ ๘๐๐ ปี ที่แล้วมา เมืองสุโขทัยของคนไทยนับว่าเป็นเมืองใหม่ในยามเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก่อนหน้านั้นชนชาติอื่นๆ รอบด้าน มีการรวมตัวกันเป็นเมืองอยู่ก่อนแล้วและที่เป็นเมืองแล้วต่างก็มีภาษาเขียนเป็นของตนเองทั้งสิ้น เมืองเขมร เมืองมอญ เมืองพม่า ล้วนมีภาษาเขียนของตนเองก่อนคนไทย ในยุคนี้และก่อนหน้านั้นเท่าที่ปรากฏในอินเดีย ลังกา และในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การจารึกเรื่องของการปกครองเมือง ศาสนา และประชาชน นับเป็นประเพณีนิยมของกษัตริย์ทั่วไป เมื่อกษัตริย์ทรงองค์ใหม่ขึ้นปกครองเมือง เมื่อมีการทำสงคราม การทำบุญครั้งใหญ่ หรือเมื่อมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในเมือง ก็เป็นประเพณีของกษัตริย์ที่จะทรงบันทึกเรื่องราวไว้ ในอินเดียและลังกา มีการเก็บบันทึกจารึกต่างๆ ทั้งของวัดและกษัตริย์ทั่วไป เมื่อกษัตริย์ทรงองค์ใหม่ขึ้นปกครองเมือง ประเพณีการจารึกเรื่องราวนี้ได้แพร่หลายมาถึงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย และในย่านที่จารึกโบราณมีทั้งภาษาบาลีสันสกฤต และต่อมาก็มีจารึกเป็นภาษาของคนพื้นเมืองด้วย คนไทยคงจะเข้าใจอักษรอื่นที่ใช่แพร่หลายก็อยู่ในยวณนั้นมาก่อนซึ่งมีทั้งอักษรมอญและขอม แต่เมื่อคนไทยมีเมืองของตนเองแล้ว กษัตริย์ไทยเองแล้ว แร่งผลักดันที่จะต้องมีตัวอักษรของตนเองที่อธิบายเรื่องราวของกษัตริย์และเมืองตามประเพณีอยู่ในขณะนั้นก็ย่อมเกิดขึ้น การไขภาษาของไทยเองจะทำให้อักษรไทยมีฐานะเท่าเทียมกับเมืองอื่นๆ ที่มีอยู่ก่อนแล้ว เราอาจนับว่าการเป็นเมืองและประเพณีการจารึกเรื่องราวของกษัตริย์และเมือง เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้เกิดการประดิษฐ์อักษรไทยขึ้น

ตัวอักษรที่เราใช้อยู่ทุกวันนี้เป็นตัวเขียนที่มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากลายมือไทยที่พ่อขุนรามคำแหงทรงประดิษฐ์ขึ้นเมื่อประมาณ ๗๐๐ ปีที่แล้ว เข้าใจว่าคงจะได้เปรียบเทียบกับหรือปรับปรุงจากตัวอักษรที่มีใช้อยู่ในบริเวณใกล้เคียง ตัวหนังสือในปัจจุบันแตกต่างไปจากสมัยสุโขทัยมากแต่ระบบของตัวพยัญชนะ สระ และวรรณยุกต์ยังคงเดิม

อักษรไทยมีใช้มาจนประมาณ ๗๐๐ ปีแล้วจึงเป็นธรรมชาติที่จะมีลักษณะแตกต่างไปจากภาษาในปัจจุบันทั้งในด้านการเขียนและการแทนเสียงและเพราะเหตุว่าตัวเขียนไทยเป็นตัวอักษรแทนเสียงระบบภาษาเขียนจึงเป็นเสมือนบันทึกของลักษณะเสียงของภาษาไทยเมื่อสมัยประมาณ ๗๐๐ ปี มาแล้วได้เป็นอย่างดี นักภาษาศาสตร์สามารถไขว้ศรี การที่เป็นวิทยาศาสตร์อธิบายให้เห็นว่าเสียงของภาษาในสมัยสุโขทัยต่างไปจากเสียงในสมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์

❌
ศิลาจารึกสุโขทัย
หลักที่ ๑ ด้านที่
๔ บรรทัดที่ ๘-
๑๐ ❌

❌
จารึกโบราณ ❌

[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้](#)

หัวข้อ

- [พยัญชนะ](#)
- [สระ](#)
- [วรรณยุกต์](#)
- [ตัวเลขไทย](#)
- [อักษรไทยอื่นๆ](#)

พยัญชนะ

แม้ว่าอักษรไทยที่ปรากฏในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ซึ่งถือกันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าเป็นการจารึกอักษรไทยครั้งแรกนั้น ได้ใช้พยัญชนะไม่ครบทั้ง ๔๔ ตัว คือมีเพียง ๓๙ ตัวขาดตัว ผ ฑ ฒ พ และ ฮ ไม่ครบชุดพยัญชนะเหมือนที่ใชสอนวิชาภาษาไทยในโรงเรียนในปัจจุบันแต่เราก็อาจสันนิษฐานว่า ระบบภาษาไทยในขณะนั้นมี จำนวนพยัญชนะเท่ากับในปัจจุบัน ด้วยเหตุผล ๓ ประการ คือ

ประการแรก จารึกหลักที่ ๒ และจารึกยุคต่อๆ มาใช้ตัวอักษรอีก ๔ ตัวที่ไม่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๑ และถึงแม้เราจะไม่พบตัวอักษร "ฮ" ในศิลาจารึกในยุคต่อๆ มากี่เป็นที่เชื่อได้ว่า "ฮ" มีอยู่แล้วในระบบ

ประการที่ ๒ คือ ภาษาเขียนนั้นประดิษฐ์ขึ้นเป็นระบบ ให้มีอักษรสูงทุกตัวคู่กับอักษรต่ำ "ฮ" มีขึ้นเพื่อคู่กับ "ห"

ประการที่ ๓ คือ "ฮ" เป็นอักษรที่มีที่ใช้น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับอักษรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับคำในภาษาสามัญโบราณ แม้ในขณะที่ยังเขียนเรื่องภาษาอยู่นี้ถ้าเราไม่กล่าวถึงตัว "ฮ" โอกาสที่เราจะใช้คำที่เขียนด้วยตัว "ฮ" แทบจะไม่มีเลย

และเพราะเหตุนี้จึงไม่มีการคิดเพิ่มอักษร "ฮ" ขึ้นภายหลัง เพราะไม่มีความจำเป็นในการใช้ในบรรดาตัวอักษร ๔๔ ตัวที่มีมาแต่สมัยโบราณ มีอยู่ ๒ ตัวที่เราเลิกใช้ไปแล้ว คือ

ข (ขอขาด) และ ฅ (คอดน) ที่เราเลิกใช้ไปโดยปริยายก็เพราะเสียง ๒ เสียงนี้เปลี่ยนไปแล้วกลายเป็นเสียงเดียวกับ ข และ ค ตามลำดับ

ในภาษาไทยกลางเมื่อเราออกเสียง "ข" เป็น "ช"

ก็เป็นธรรมดาที่เราจะไม่ทราบาคำโบราณใดบางที่เคยออกเป็นเสียง "ข" เวลาเขียนเราก็จึงไม่สามารถเลือกใช้ได้ถูก ซึ่งทำให้เราเลิกใช้ไปในที่สุด แต่ทั้งเสียง "ข" และ "ช" นี้ยังมีใช้อยู่ในภาษาถิ่นอื่น คือ ในภาษาไทยลาว ในเวียดนาม และตัวเขียนสำหรับ ๒ เสียงนี้ก็ต่างกันด้วยในภาษาไทยลาว

เสียง "ข" และ "ช" เป็นเสียงที่มีใช้อยู่ในภาษาไทยสมัยสุโขทัย ศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จึงได้มีการคิดอักษรแทนเสียง ๒ เสียงนี้ขึ้นในขณะนั้น

และในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ใซ่คำที่เขียนด้วยทั้ง "ข" และ "ช" หลายครั้งอย่างสม่ำเสมอ กล่าวคือ คำใดที่เขียนด้วย "ข" เมื่อใช้ซ้ำอีกก็ใช้ "ช" ดังเดิม เช่น คำว่า ขุน ขึ้น และ

เขาและการใช้อักษร ๒ ตัวนี้ก็ไม่ปะปนกันเหมือนในจารึกหรือการเขียนอื่นๆ ที่สำคัญมีนักภาษาศาสตร์นำคำที่เขียนด้วย "ข" และ "ช" ในศิลาจารึกหลักที่ ๑

ไปเปรียบเทียบกับภาษาถิ่นอื่นๆ เช่น ไทยลาว ก็พบว่า เป็นคำที่ใชเสียง ประเภทเดียวกัน และแยกเสียง "ข" และ "ช" เหมือนกัน

เพราะคำเหล่านี้เป็นคำที่เป็นมรดกตกทอดมาจากภาษาไทโบราณเก่าแก่ตั้งแต่ยังไม่ม้ออักษรเกิดขึ้น ภาษาถิ่นต่างๆ ยังใช้คำเหล่านี้อยู่แต่เสียงที่ใชในคำเหล่านี้เปลี่ยนแปลงไปแล้วในหลายถิ่น

อันที่จริงเราสามารถเห็นร่องรอยของการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยยุคหลังศิลาจารึกหลักที่ ๑ กล่าวคือ การใช้ "ข" และ "ช" เริ่มไม่สม่ำเสมอ คำๆ เดียวกันบางครั้งก็เขียนด้วย "ข"

บางครั้งก็เขียนด้วย "ช" แสดงว่าผู้เขียนหรือผู้จารึกเริ่มแยกเสียง ๒ เสียงนี้ไม่ออกเสียงทั้งสองอาจเริ่มฟังเหมือนกัน

เราต้องไม่ลืมว่าในสมัยสุโขทัยไม่มีโรงเรียนสอนภาษาหรือพจนานุกรมที่ใช้ภาษาอาจใช้อ้างอิงได้

แต่การเขียนแทนเสียงต้องมาจากการฟังและได้ยินเสียงที่ต่างกันจึงจะเขียนด้วยอักษรที่ต่างกัน

แม่สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์มีหลักฐานที่แสดงว่าเสียง "ข" ได้หายไปแล้วโดยสิ้นเชิง

แต่ยังมีผู้ใช้ "ข" เพราะว่าเป็นตัวอักษรที่มีอยู่ กล่าวคือ คำหนึ่งๆ ใซ่เขียนได้ทั้ง ๒ แบบ และที่ใซ่ "ช" เขียนนั้นบางคำก็มาจากภาษาเขมร บางคำก็มาจากภาษาบาลี

ตัวอย่างการใช้อักษร ๒ ตัวนี้ปะปนกันแสดงว่าเสียงได้เปลี่ยนไปแล้ว ผู้เขียนยุคหลังศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ไม่มีความรู้ว่าคำใดเคยเขียนด้วย "ข" จึงเขียนไม่ได้

หรืออีกนัยหนึ่งก็คือผู้ใซ่ภาษาไทยยุคก่อนไม่มีทางทราบได้และไม่มีความรู้ว่าคำใดควรเขียนด้วย "ข" หรือ "ช" แต่ในยุคของศิลาจารึกหลักที่ ๑ เสียงทั้ง ๒ นี้ยังต่างกันอยู่ ผู้จารึกจึงเขียนได้

และคำเหล่านี้เหมือนนักภาษาศาสตร์ใหม่ตรวจสอบกับคำภาษาถิ่นอื่นตามหลักการทางภาษาศาสตร์ ก็ปรากฏว่าเป็นคำที่ใซ่เสียง "ข" และ "ช" มาก่อนจริง ตัวอักษร "ข" จึงใซ่เป็นหลักฐานอ้างอิงได้ว่าศิลาจารึกหลักที่ ๑ มีขึ้นก่อนที่เสียง "ช"

จะเปลี่ยนแปลงไปในสมัยสุโขทัยยุคต่อมา สมัยอยุธยา และรัตนโกสินทร์ โดยสรุปในแง่ของพยัญชนะที่ประดิษฐ์ขึ้นในสมัยสุโขทัยก็คือ มีจำนวน ๔๔ ตัวอักษรเท่าที่ปรากฏในสมัยปัจจุบัน แต่การเขียนตัวอักษรได้เปลี่ยนแปลงไปมาก

[กลับไปหัวข้อหลัก]

สระ

การเขียนสระในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ ต่างจากการเขียนสระในสมัยปัจจุบันมาก ทั้งรูปร่าง สระและวิธีการเขียนกล่าวคือ สระเขียนอยู่ในบรรทัดเช่นเดียวกับพยัญชนะ แต่ในสมัยสุโขทัยยุคต่อมา

ได้กลับไปเขียนแบบใหม่สระอยู่รอบๆ พยัญชนะ คือ มีทั้งที่เขียนข้างบน ข้างบน ข้างหลัง และข้างล่าง พยัญชนะที่เกี่ยวข้อง

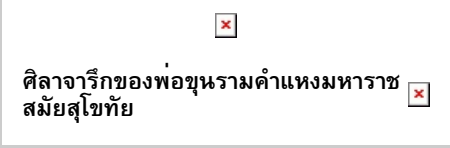
การเปลี่ยนนี้คงให้เหมือนกับระบบภาษาเขียนอื่นที่คนไทยสมัยนั้นใช้อยู่กันและมีความเคยชินด้วยนอกจากเรื่องตำแหน่งแล้ว

วิธีเขียนสระก็ต่างไป คือ สระอัว ในหลักที่ ๑ ใซ่ วัว ในคำที่ไม่มีเสียงสะกด เช่น หัว "หัว" ตัว "ตัว" ถ้ามีตัวสะกดก็ใซ่ "ว" ตัวเดียว เช่นเดียวกับในปัจจุบัน เช่น สวาน แสดงว่ายังไม่มีการใซ่ไม้หันอากาศ เพราะ เสียง "ะ"

ในคำที่มีตัวสะกดก็ใซ่พยัญชนะสะกดซ้ำ ๒ ตัว เช่น มนณ "มัน" แต่ในสมัยสุโขทัยยุคต่อมาก็มีการใซ่ไม้หันอากาศ

สวานสระเอียใซ่เขียนเป็น "ย" เช่น วยง "เวียง" สยง "เสียง" โดยภาพรวมแล้ว สระที่มีการเขียนเป็นตัวอักษรแทนเสียงมีจำนวนเท่ากับสระในปัจจุบัน

[กลับไปหัวข้อหลัก]

[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้]

[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้]

วรรณยุกต์

รูปวรรณยุกต์ที่ใช้เขียนกำกับในยุคสุโขทัยมีเพียง ๒ รูป คือ ไม้เอก และไม้โท แต่ไม้โทใช้เป็นเครื่องหมายากบาทแทน สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับรูปวรรณยุกต์คือไม้ใช้ตัวอักษรแทนเสียงในทำนองเดียวกับตัวพยัญชนะและสระ เพราะไม้เอกไม่ได้กำกับเฉพาะคำที่มีเสียงเอกเท่านั้น ในทำนองเดียวกันไม้โทก็ไม่ได้กำกับเสียงโทเท่านั้นแต่เสียงวรรณยุกต์เปลี่ยนไปตามลักษณะพยัญชนะต้นของคำ คือ ไม้เอก บอกเสียงเอกในคำที่ขึ้นต้น ด้วยอักษรสูงและกลาง แต่บอกเสียงโทในคำที่ขึ้น ต้นด้วยอักษรต่ำ และไม้โท บอกเสียงโทในคำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูงและกลาง แต่บอกเสียงตรีในคำที่ขึ้นต้นด้วยอักษรต่ำแสดงว่ารูปวรรณยุกต์ไม่ได้ใช้แทนเสียงหนึ่งเสียงใดโดยเฉพาะ แต่ใช้บอกความต่างกันของเสียงเท่านั้น ซึ่งน่าจะหมายความว่ารูปวรรณยุกต์แบบนี้สร้างขึ้นเพื่อให้ใช้ผันเสียงวรรณยุกต์กับอักษรสูง กลาง ต่ำ ใช้แสดงความแตกต่างกันและจะใช้กับเสียงวรรณยุกต์ในถิ่นใดก็ได้ และคงเป็นเพราะรูปวรรณยุกต์มีได้ใช้แทนเสียงวรรณยุกต์ใดวรรณยุกต์หนึ่งนี่เองที่ทำให้จารึกในยุคหลังๆ ไม่ใช้วรรณยุกต์กำกับเลยก็มี

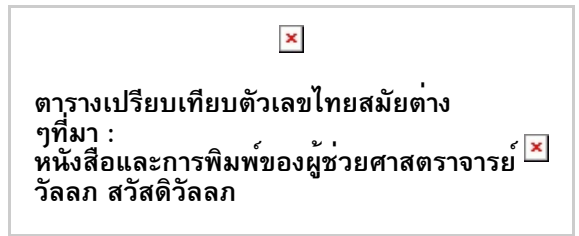
[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้]

[กลับหัวข้อหลัก]

ตัวเลขไทย

ตัวเลขนับเป็นส่วนสำคัญของการเขียน ดังเราได้ทราบแล้วว่า การบันทึกระยะแรกๆ ของภาษาโบราณของโลก เป็นการบันทึกเรื่องจำนวนสิ่งของและผู้คน และตัวเลขก็ยังคงมีความสำคัญตลอดมา

ตัวเลขไทยคงจะประดิษฐ์ขึ้นในเวลาเดียวกันกับตัวอักษรอื่นๆ แม้นในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ เราจะไม่พบเลขครบทั้ง ๑๐ ตัว ขาด ๓ ๖ ๘ และ ๙ แต่เราก็อนุมานได้ในทำนองเดียวกับพยัญชนะว่าต้องมีตัวเลขเหล่านี้อยู่แล้ว เพราะการประดิษฐ์ตัวเลขนั้นต้องเป็นระบบและมีลำดับ ที่สำคัญเราพบตัวเลขที่ขาดไปในจารึกสมัยของพระยาลิไท แสดงว่าตัวเลขทั้งหมดมีอยู่แล้ว ตัวเลขสมัยสุโขทัยเขียนแตกต่างไปจากตัวเลขสมัยปัจจุบันมาก

[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้]

[กลับหัวข้อหลัก]

อักษรไทยอื่นๆ

ในสมัยอยุธยามีการเรียนการสอนภาษาไทยดังเห็นได้จากมีตำราสอนอ่านและเขียนภาษาไทยเกิดขึ้น ชื่อว่า **จินตามณี** คนไทยนิยมแต่งโคลงกลอน (และแต่งตำราต่างๆ) ในยุคนี้นักเขียนหนังสือ การเขียนคงแพร่หลายมากกว่ายุคสุโขทัย และเป็นการเขียนด้วยมือ ตัวหนังสือจึงพัฒนาเปลี่ยนไปมากและมีลักษณะใกล้เคียงกับตัวเขียนในปัจจุบัน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องของการเขียนตัวอักษรเท่านั้น ส่วนระบบการเขียนยังคงเดิม นอกจากอักษรไทยที่สืบทอดมาจากสุโขทัยที่กล่าวมาแล้ว ในเมืองไทยยังมีตัวอักษรพื้นเมืองอื่นๆ ที่รู้จักกันอีกคือ ตัวอักษรฝักขาม และตัวอักษรพื้นเมืองลานนา ซึ่งในปัจจุบันไม่ได้ใช้เขียนอ่านในชีวิตประจำวันแล้ว ตัวอักษรที่เราใช้เขียนในราชการ ในโรงเรียน และในการสื่อสารทั่วไป ในปัจจุบันเป็นตัวเขียนที่มีวิวัฒนาการสืบทอดมาจากลายสือไทยที่พจนานุกรมคำแห่งทรงประดิษฐ์ขึ้นที่เราได้เห็นในศิลาจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จาก "การจารึก" บนแผ่นศิลา มาสู่การเขียนด้วยมือ และในปัจจุบันนอกจากการเขียนแล้ว เรายัง "พิมพ์" ภาษาไทยด้วยพิมพ์ดีด และด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์อีกด้วยรูปร่างลักษณะของตัวหนังสือไทยได้เปลี่ยนไปตามกาลเวลาและเทคโนโลยีของแต่ละยุค เช่นเดียวกับคนไทยที่เปลี่ยนลักษณะชีวิตความเป็นอยู่ไปตามกาลเวลาและสภาพแวดล้อม

[ดูภาพทั้งหมดในเรื่องนี้]

[กลับหัวข้อหลัก]

บรรณานุกรม

- นางวิไลวรรณ ขนิษฐานนท์